

kartoitti lisäksi todellisuusteleviisiohjelmien ohjelmistosijoittelua sekä haastatteli ohjelmantekijöitä.

Hill rakentaa kirjan juonen huolella. Ensin hän kartoittaa tosi-tv:n historiaa ja buumin syitä: Britanniassa asiaa edesauttoi erityisesti BBC, joka pyrki kiihtyvässä kilpailutilanteessa houkuttelemaan katsojia kevennetyllä dokumenttiohjelmistolla. Hill myös uskaltautuu mahdollittamaan eli määrittelemään tosi-tv:n muotoja. Hän rinnastaa kiinnostavasti mediateollisuuden eli eri tv-kanavien luokittelut, eri mediatutkijoiden määritelmät ja toisaalta aineistosta nousseet yleisöjen tulkinnat. Kirjan ydin on kuitenkin katsojien "tosi-tv-suhteen" laajemmasta kuvauksesta: Hill käsittelee muun muassa autenttisuuden kokemista, oppimista sekä yleisöjen etiikkakäsityksiä.

Vaikka tosi-tv ei kiinnostaisi, kannattaa kirjaan tutustua ihan jo siksi, että Hill on onnistunut tuottamaan tutkimushankkeestaan esimerkillisen "raportin". Laaja empiria, sen oiva kontekstualisointi ja Hillin kirjoitustapa vievät lukijan mukaan tutkimusmatkalle tosi-tv:n yleisöjen maailmaan. Tärkeintä kirjassa on kuitenkin sen aihe: katsojat. Yleisötutkimus ei liene trendikästä, tai se on niin vaivalloista, kallista ja pitkäjänteistä toteuttaa, että se jää useimmiten mediailmioiden tarkastelussa uupumaan. Kun Hill esimerkiksi ravistelee moralistisimpia tosi-tv-kauhisteluja kuvaamalla, miten selkeitä eettisiä arvioita katsojat tekevätään, tulee mieleen kuinka paljon saatammekaan menettää aina, kun yleisöjen näkökulmat eivät ole läsnä.

MINNA ASLAMA

Nuoret ja katastrofiuutiset

**Soilikki Vettenranta:
DE UNGE OG
KATASTROFENYHETER.**

Oslo: Abstrakt forlag 2005. 134 s.

Norjalaistunut suomalaissyntyinen toimittaja ja tutkija Soilikki Vettenranta on ennenkin tutkinut katastrofiuutisointia ja sen vastaanot-

toa. Hänen väitöskirjansa vuodelta 1998 käsitteli Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuutta. Tällä kertaa hän on tarttunut aiheeseen, jonka ajankohtaisuutta hän ei voinut täysin aavistaa aloittaessaan: nuorten ja lasten kykyyn vastaanottaa ja käsitellä katastrofiuutisia. Vettenrannan tutkimus valmistui vuonna 2003, ja nyt arvioitava kirja on tutkimusraportin laajennettu versio. Kirja on hyvä johdatus aiheeseen nuoret ja mediäväkivalta. Soilikki Vettenranta toimii Norjan teknis-luonnontieteellisen yliopiston (Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / NTNU, Pedagogisk institutt) mediapedagogiikan apulaisprofessorina Trondheimissa.

Vettenranta keräsi aineistonsa haastattelemalla 14–19-vuotiaita nuoria Sør-Trøndelagissa, Norjassa. Jokainen nuori sai ensin katsella viiden tv-uutisen koosteen, jossa oli katastrofi- ja onnettomuus uutisia omasta maasta ja maailmalta. Mukaan oli valittu New Yorkin WTC-terrori-isku, palestiinalaisen lapsen kuoleminen ampumisvälikohtauksessa, nählähätäuutinen Etiopiasta ja kaksi lapsiin kohdistunutta väkivaltauutista Norjasta. Sen jälkeen kun nuori oli katsonut uutiskoosteen, tutkija haastatteli hänet. Videonkatselutilanne ja haastattelu videoitiin, ja tutkija oli mukana observoimassa koko tilanteen ajan. Haastateltavia oli yhteensä 10.

Tutkimuksen lähestymistapa oli fenomenologinen, ymmärtävä. Nuorten haastattelujen kykyyn havainnoida, vastaanottaa ja pohtia uutisia luotettiin ja heitä pidettiin aktiivisina uutisten katselijoina ja lukijoina eikä passiivisena yleisönä. Tutkimuksen eettistä perustaa pohdittiin etukäteen tarkkaan. Nuorten vanhemmilta kysyttiin lupa tutkimukseen, ja nuorilla oli mahdollisuus vetäytyä pois tutkimuksesta sen kaikissa vaiheissa.

Vettenrannan mukaan mediäväkivaltaa on tutkittu paljon, mutta suuri osa tutkimuksesta keskittyy fiktiiviseen väkivaltaan ja sen mahdollisiin seurauksiin. Väite pitänee paikkansa. Lapset ja nuoret seuraavat kuitenkin paljon uutisia. Lapset katsovat uutisia aikuisten mukana, kun taas nuoria innostetaan koulussa seuraamaan aktiivisesti uutisia ja ajankohtaisohjelmia. Sa-

manaikaisesti uutisten on todettu viihteellistyneen. Väkivalta- ja onnettomuus uutiset ovat saaneet yhä enemmän tilaa journalismissa, kuten Kari Koljonen ja Risto Kunelius vuoden 2005 *Journalismikritiikin vuosikirjassa* toteavat (s. 55). Journalismi on myös henkilöitynyt. Katastrofiuutisillekin halutaan antaa kasvot: ne ovat uhrien tai surevien omaisten kasvot.

Norjalaisnuoret olivat sitä mieltä, että katastrofiuutiset järkyttävät heitä enemmän kuin fiktiivinen väkivalta elokuvissa ja TV-sarjoissa. He tunsivat suurta voimattomuutta maailman tapahtumien edessä eivätkä oikein jaksaneet uskoa, että heidän oma toimintansa voisi mitenkään auttaa katastrofien uhreja maailmalla. Osa heistä oli kuitenkin osallistunut keräyksiin ja jopa ollut itse järjestämässä keräystoimintaa.

Kaikkein eniten nuoria järkytti uutinen omassa maassa tapahtuneesta kahden pienen tytön murhasta ja raiskauksesta. Tv-uutisissa näytettiin kuvaa uhrien muistotilaisuudesta ja hautajaisista. Lähikuvat surevista koulukavereista ja perheenjäsenistä vaikuttivat vahvasti nuoriin, vaikka uutinen oli heille ennestään tuttu. Maantieteellisellä ja kulttuurisella läheisyydellä on merkitystä sille, mitä uutiset merkitsevät meille. On helpompi samaistua onnettomuuden uhreihin, jotka ovat samannäköisiä ja elävät samantapaista elämää kuin me itse. "Onnettomuus olisi voinut sattua minulle/perheelleni" - tai "voisin olla murhaajan seuraava uhri" -tyyppiset lausunnot ovat tavallisia lasten ja nuorten haastattelututkimuksissa, Vettenranta toteaa. Samaistumisen mahdollisuus lisää nuorissa ahdistusta ja lapsissa pelkoa.

Faktaa ja fiktiota sekoitetaan nykyään surutta tv-ohjelmissa. Draamadokumentit ja *Poliisi-tv:n* kaltaiset todellisten rikosten dramatisoinnit voivat hämärtää faktan ja fiktion rajaa. Nuoret erottavat todennäköisesti poliisisarjan ja *Poliisi-tv:n*, mutta vielä 10–12-vuotiaille lapsille, jos he sattumoisin näkevät näitä ohjelmia, ne voivat olla yhtä todellisia – tai epätodellisia. Myös norjalaistutkimuksen mukaan draamadokumenttien tapaiset genresekoitukset voivat saada lapset hämmentyneiksi ja jopa pelokkaiksi.

Aikuiset eivät tule tätä ajatelleksi, koska osa näistä ohjelmista tulee perheiden parhaaseen katseluai-kaan, vaikkapa sunnuntai-iltapäivä-nä. Usean lapsen perheessä on to-siasia, että kuopus helposti joutuu katselemaan hänelle sopimattomia ohjelmia, kun sisarusket eivät enää tyydy *Pikku Kakkoseen*.

Soilikki Vettenranta pohtii tutkimuksessaan myös väkivallan käsitettä. Fyysisen väkivallan lisäksi tv-ohjelmat sisältävät henkistä väkivaltaa, jonka seuraaminen voi olla haitallista. Tosi-tv-ohjelmat sisältävät symbolista ja henkistä väkivaltaa: nöyryyttämistä, alistamista, naurun alaiseksi saattamista ja pilkkua. Ne ovat kuitenkin varsin suosittuja ohjelmia lapsiperheissä. Tosi-tv-ohjelmien suosiota ja vaikutuksia nuoriin eri maissa pohditaan tuoreessa vuosikirjassa *Young people, soap operas and reality tv* (julkaissut: The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, 2004).

Miten lapset ja nuoret sitten toimivat kohdatessaan pelottavia uutisia? Mitä aikuiset voivat tehdä silloin, kun tv-uutiset ovat täynnä jotain suurta katastrofia? Norjalaistutkimuksissa on todettu useita hallintakeinoja, joita pienetkin lapset osaavat käyttää. He lähtevät huoneesta, sulkevat television, menevät samaan huoneeseen aikuisten kanssa tai pyytävät aikuisen katsomaan televisiota kanssaan. Huumori on lapsille tyypillinen keino käsitellä pelottavia asioita. Eräs norjalaispoika oli kirjoittanut majansa ovelle lapun: Pääsy kielletty! Täällä hallitsee Osama Bin Laden! Huumorin ja vitsien lisäksi lapset ottavat uutiset muutenkin haltuunsa omalla tavallaan. Koulun pihalla käsitellään katastrofiuutisia leikeissä ja peleissä: WTC-iskun jälkeen tornit kaatuivat ja lentokoneet pörräsivät.

Kun todella isoja katastrofeja tapahtuu, aikuiset eivät pysty täysin suojaamaan pieniäkään lapsia ikäviltä uutisilta. Sen sijaan aikuiset voivat koulussa ja kotona keskustella lasten kanssa pelottavista uutisista. Omien kokemusten mukaan hyökyaaltokatastrofi oli Suomessa niin läpituokevan iso uutinen, että siitä keskusteltiin lasten kanssa jopa päiväkodeissa, ainakin eskari-

ryhmissä. Oikean tiedon antaminen on tärkeää, sillä lapset eivät välttämättä ymmärrä, missä katastrofi tai onnettomuus on tapahtunut tai edes sitä, mitä oikeastaan on tapahtunut. Nuorten kanssa voidaan sen sijaan käydä syvällisiäkin keskusteluja mediakriittisesti.

Vettenrannan tutkimuksen sanoma on ainakin se, että aikuisten pitäisi pyrkiä välttämään kyynisyyttä, sillä se lisää nuorten välinpitämättömyyttä ja voimattomuuden tunteita. Nykynuorista on todettu, että heidän kykynsä empatiaan on vähentynyt verrattuna aikaisempiin sukupolviin. Missä määrin se johtuu runsaasta mediaväkivallan seuraamisesta, on epäselvää, kuten koko väitteen yleinen paikkansapitävyys. Lisää tutkimuksia aiheesta kaivataan.

Mediatutkijat ja mediakasvat-tajat eivät ole ainakaan liikaa käsitelleet uutisten sisältämää media-väkivaltaa. Pääpaino Vettenrannan omassa tutkimuksessa on nuorissa, ei lapsissa, mutta hän tuo esiin muita tutkimuksia, joissa lasten uutisten vastaanottokykyä on pohdittu. Kirja on tarkoitettu ennen kaikkea oppaaksi mediakasvatusta opetta-ville, mihin viittaavat lukujen lopu-sa olevat pohdittavaksi tarkoitettut kysymykset. Osa kirjan sisällöstä avautuu ehkä huonosti suomalai-selle lukijalle, koska tapausesimer-kit ovat Norjasta, mutta kirjassa on paljon myös yleispätevää tietoa. Sen vuoksi kirjan toimittamista ja kääntämistä suomeksi kannattaa harkita.

Kirja loppuu kahteen epilogiin, joista ensimmäinen on kirjoitettu marraskuussa 2004 Beslanin kou-lukaappauksen jälkeen. Toinen epilogi on kirjoitettu tammikuussa 2005 tsunamikatastrofin jälkeen. Kummassakin onnettomuudessa oli uhreina paljon lapsia ja nuoria. Molemmat katastrofit, mutta en-nen kaikkea tsunami, uutisoitiin dramaattisesti ja näkyvästi kaikissa Pohjoismaissa.

Ja ettei historia unohtuisi: Vet-tenranta on omistanut kirjansa niil-le 70 000 suomalaislapselle, jotka lähetettiin turvaan läntisiin naapurimaihin toisen maailmansodan aikana.

EIJA POTERI

Tieteen tyyleistä ja tunteista

Johanna Latvala, Eeva Peltonen & Tuija Saresma (toim.):

TUTKIJA KERTOJANA.

Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen.

Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä 2004. 398 s.

Marjatta Saarnivaara, Erkki Vainikkala & Marjon van Delft (toim.):
WRITING AND RESEARCH.
Personal views.

Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 80. Jyväskylä 2004. 159 s.

Vankkoina ja vakaina pidettyjen perinteiden murtumia diagnostisoi-daan jatkuvasti – aikalaiskirjoittajien mukaan murroskohtansa saavuttaa milloin mikään inhimillinen käy-täntö. Jyväskylän Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisemissa artikkelikokoelmissa kartoitetaan ihmistieteiden ilmaisutyyliessä parin viime vuosikymmenen aikana tapah-tunutta muutosta. Hämmästyttävän vähänhan tieteellisestä kirjoittami-sesta on kirjoitettu, vaikka suurin osa ihmistieteellisestä toiminnasta ON kirjoitettujen ja puhuttujen tekstien tuottamista. Normatiivisten muoto-oppaiden seassa poikkeuksen tekee esimerkiksi Merja Kinnusen ja Olli Löytyn toimittama *Tieteellinen kir-joitaminen* vuodelta 2002.

Tutkija kertojana –kirjan toimitta-jat Johanna Latvala, Eeva Peltonen ja Tuija Saresma sanoutuvat tosin irti muodikkaista murros-tulkin-noista, sillä heidän mukaansa kyse on pikemminkin vähittäisistä mure-nemisista tieteellisen kirjoittamisen konventioissa. Murenemisen sijaan voisi tietenkin puhua esimerkiksi moninaistumisesta. Sallivuus on ainakin lisääntynyt siinä määrin, että pakonomaisten ulkokohtaisesta raportoinnista on osittain siirrytty omakohtaisempaan, jopa taiteel-lista kirjoittamista muistuttavaan tyyliin. Kun tutkimuksissa aiemmin *tarkasteltiin, käsiteltiin, analysoitiin* ja *raportoitiin* (nimenomaan passiivissa), nykyisin yhä useampi tutkija *kertoo*. Erityisesti tunteiden tuomi-nen tutkimukseen näkyviksi tuottaa

